

umenta

VOOR DE LOL / GEEN GRAP

In 2018 schreef Christiaan Weijts, in opdracht van het instituut voor kunst en kritiek, 'Aanraken Aub/Please Touch' waarin Weijts een verschuiving in het Nederlandse cultuurbeleid vaststelt. Hij constateert dat kunst in toenemende mate 'nut' moet hebben, waarbij de nadruk ligt op de economische en sociale belangen en kunst wordt ingezet als middel. De positie die hier recht tegenover staat gaat uit van de intrinsieke waarde van kunst als enige waarde, waarbij kunst geen enkel ander belang dient dan enkel kunst te zijn. Weijts noemt deze positie niet ideaal, omdat ze als afstandelijk en elitair geldt en alleen is te herkennen voor ingewijden. Maar is dat wel zo?

Met DUCKUMENTA wordt op een vrolijke en luchtige wijze deze vraag rondom het nut of de onzinnigheid van kunst aan de orde gesteld. Zolang kunstenaars herkenbaar (figuratief) werk maken wordt het over het algemeen makkelijk als 'echte' kunst gezien door het publiek. Zodra kunst abstracter of conceptueler wordt roept het meer controverse op, soms gepaard met onbegrip, spot, of zelfs boosheid over belastinggeld dat eraan is besteed. Het stripblad Donald Duck laat dit spanningsveld goed zien. In dit 'vrolijke weekblad voor het hele gezin' wordt kunst ironisch benaderd. In de strips zijn voor de hand liggende parodieën te zien op bestaande kunststromingen, van kunstenaars die met veel aplomb hun kunstwerken tonen. Zoals bijvoorbeeld de bekende kunstenaar Karel Peer, die een abstract expressionistisch werk toont en verkondigt: 'Ik schilder kunst en kunst is de wereld!'. Waarop een Duckstadbewoner opmerkt: 'Hou je 'm niet op zijn kop!?'

Over dit onbegrip van Duckstedelingen schreef Max Urai een essay, naar aanleiding van de Duckkunst-catalogus van Karin Kuiper, te zien tijdens deze tentoonstelling. Hij onderzocht de kunstgeschiedenis van Duckstad, en raakt daarbij ook aan een ander gevoelig onderwerp: dat je kunst moet 'snappen' en moet kunnen 'uitleggen'. Schrijver Twan Janssen wilde daar vanaf zijn en bezorgde zijn galeriehouder nog jarenlang lol met zijn repliek, meer daarover in zijn bijdrage.

Van dichter en schrijver K. Schippers hebben we een interview uit Mister Motley (door Lieneke Hulshof) opgenomen in deze publicatie. In dat interview spreekt K. Schippers zich uit over geëngageerde kunst en maakt hij zich sterk voor kunst die over 'Niets' gaat.

De andere Schippers en collega-dadaïst, Wim T., mag eigenlijk niet ontbreken in deze tentoonstelling. Zijn kunstwerken zitten echter opgesloten in musea en vaste collecties, dus dat was lastig. Gelukkig kregen we zijn toestemming om de korte film 'Kunst is gekkigheid' te laten zien waarin hij op zijn eigen onnavolgbare en humoristische wijze vertelt over dit onderwerp.

Humor en ironie zijn belangrijke ingrediënten van Duckumenta, een tentoonstelling van kunst die over kunst gaat, en over het 'nut' van kunst. Een expo vol eigenzinnige en ongebonden werken van kunstenaars die kunst uiterst serieus nemen, maar ook lol hebben tijdens het maakproces. Zoals Nel Aerts, één van de deelnemende kunstenaars, eens vertelde: 'Ja, er wordt een hoop afgelachen in het atelier!'

Rob Groot Zevert en Janneke Bergmans,
Curator en gastcurator van de tentoonstelling DUCKUMENTA,
juni 2019

Sniper Curtain, spraypaint on canvas, 130 x 160 cm, 2019

Hester Oerlemans (1961) laat geen medium onbenut. In tekeningen, schilderijen, video's en sculpturen toont ze consequent de wereld om haar heen die zowel poëtisch als kritisch is. Ze spant zich in om het beeld te ontrafelen totdat de essentie zichtbaar wordt. Of ze zich nu bezighoudt met de kunstwereld, de stedelijke ruimte of onze persoonlijke omgeving, steeds weer legt Oerlemans de vinger op de zere plek. www.hesteroorlemans.com

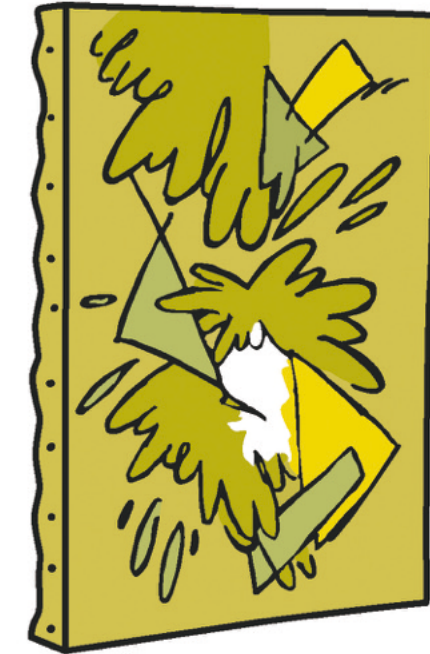

Het werk van Hilde Onis (1994) bestaat voornamelijk uit sculpturen, installaties, videowerken en performances. Hilde Onis studeerde in 2015 af aan de AKI in Enschede (afdeling Fine Art Sculpture), en doet momenteel een Master in installatiekunst aan de Koninklijke Academie voor Schone Kunsten in Gent, België.
www.hildeonis.com

S0AK, performance (20 min.), 2 performers, 2018

Karin Kuiper (1966) studeerde aan de Hogeschool voor de Kunsten in Arnhem, vrije kunst en grafische vormgeving. Voor haar eindexamen in 1994 maakte ze een catalogus van kunst uit de Donald Duck. Inmiddels is de verzameling bijna compleet. Vandaar de nieuwe verbeterde versie in 200 pagina's full color. www.muskunst.nl

DUCKKUNST is een catalogus waarin alle kunst is verzameld die in de Donald Duck staat, vanaf het moment dat de Donald Duck voor het eerst in Nederland verscheen, 1952 tot vandaag.

Kunst zonder inhoud

door Twan Janssen, mei 2019

Even een hele subtiele: "wil je koffie?" Adriaan van der Have van Torch Gallery begon een gesprek meestal op die manier. Daarna volgden de echte onderwerpen van de gesprekken.

Toen ik jaren geleden met hem begon samen te werken stelde hem dat voor een soort probleem, want de meeste kunstenaars waarmee hij werkte waren fotograaf of figuratief kunstenaar, terwijl mijn werk abstract is, en dat vergt blijkbaar toch een andere taal. 'Wat moet ik nou tegen de mensen zeggen over deze schilderijen om ze aan klanten uit te leggen en ze te kunnen verkopen?' Ik dacht even na en zei toen: 'Adriaan, zeg maar tegen ze dat het hele realistische weergaven zijn van abstracte schilderijen.' Hij hield de rest van de middag niet meer op met schaterlachen en hij is die uitleg altijd blijven gebruiken, en het lukte ook nog wonderwel. De kunst in Duckkunst is op een vergelijkbare manier een afbeelding van kunst, zij het misschien iets meer ironisch. Kunstenaarsnamen worden verbasterd, bekende kunstwerken subtiel op de hak genomen, maar meestal wordt kunst in algemene zin gewoon niet zo heel serieus genomen. Het is een handreiking aan de kinderblik, een knipoog naar de wereld van volwassenen, die zichzelf zo verschrikkelijk serieus nemen en kunst is daar natuurlijk een perfect voorbeeld van en daarmee een goede prooi.

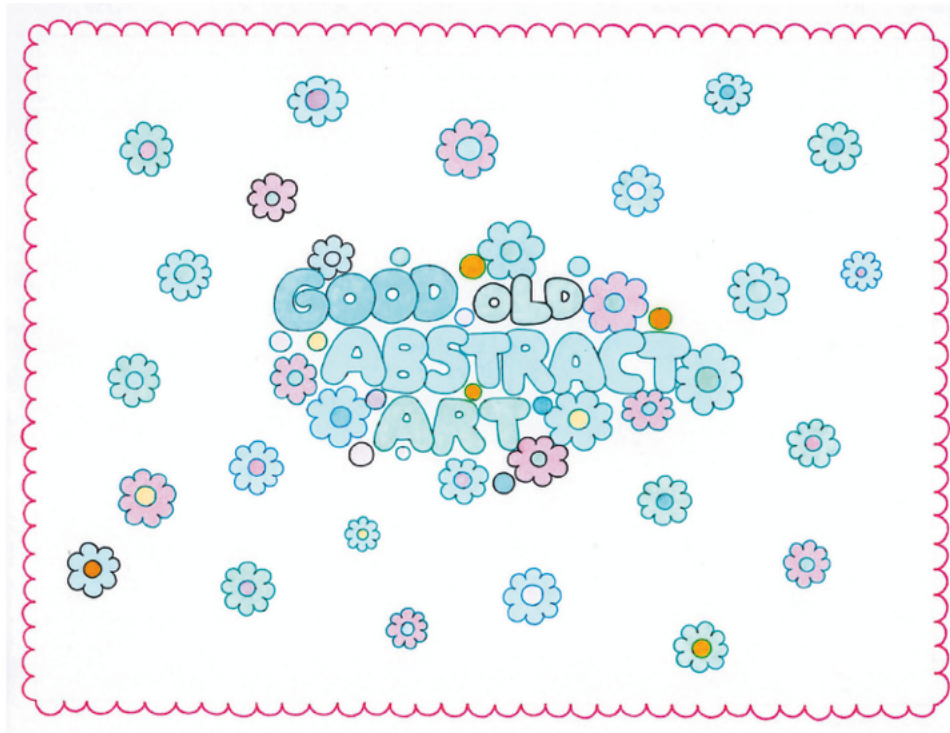
De kunstwerken zijn placebo's, medicijnen zonder werkzame bestanddelen, bedoeld om het hoofd van de gebruiker het helend werk te laten doen. Placebo's nemen in de medische wereld een hele duidelijke plek in. Kunstwerken zonder inhoud dus, maar wel met een duidelijke functie. Hun functie is om de boel een beetje te ontregelen, maar op een andere manier dan kunst dat in de echte wereld vaak doet. Ze ontregelt door zichzelf leeg te maken, ontdaan van iedere inhoud. Het is een afbeelding van kunst, zonder het risico het zelf te worden.

Adriaan had er zeker om kunnen lachen, denk ik.

Twan Janssen is kunstenaar en schrijver, o.a. voor Metropolis M en voor zijn eigen blog, www.twan.blog

Good Old Abstract Art, viltstift op papier, 34,5 x 26,5 cm, 1992

Lily van der Stokker (1954) leeft en werkt in Amsterdam en New York. Ze maakt muurschilderingen, tekeningen, schilderijen, objecten en in tal van musea, galeries en kunstinstellingen in Nederland, Europa en de Verenigde Staten. Volgens van der Stokker, die zichzelf een 'feministische conceptuele popartiest' noemt, hoeft kunst

niet altijd over mooie dingen te gaan. Het mooie, het vreselijke, het positieve en het negatieve hebben een gelijke positie in haar werk. Maar omgekeerd gebruikt Van der Stokker deze invalshoeken niet zonder plezier en krijgen ze krullen, weelderige en bloemachtige versieringen. Dikwijls wordt haar werk omschreven als meisjesachtig, maar haar werk breekt met de gevestigde kunstregels en opent nieuwe, suggestieve en belangrijke perspectieven.

Piet Kassa en de anti-benauwdheidsfilosofie van de Donald Duck

Door Max Urai
16 juni 2019

Tussen 1999 en 2007 heb ik elke Donald Duck, Donald Duck Extra en Katrien gelezen waar ik aan kon komen, plus een groot deel van de pockets en de dubbelpockets en ik kan niet zeggen dat de rol van moderne kunst in die verhalen me ooit was opgevallen. Maar Karin Kuiper viel het wel op: in 1994 studeerde ze af aan ArtEZ met een catalogus van alle kunstwerken die tot dan in de DD waren verschenen. Een geüpdate versie van die catalogus is nu onderdeel van de Duckumenta tentoonstelling.

Zo naast elkaar gezet valt het op hoe consistent moderne kunst is afgebeeld in het blad. De Donald Duck wordt geschreven en getekend door een paar honderd medewerkers in Nederland, Frankrijk, Italië en Scandinavië, maar de kunstwerken die langskomen in de verhalen verwijzen steeds naar dezelfde kunstenaars. Picasso (Piet Kassa in de Nederlandse versie) komt vaak terug, net als Pollock, Mondriaan en de vierkanten van Malevich. Standbeelden zijn meestal afgeleid van Duchamp of golvende vormen vol gaten die verwijzen naar Henry Moore. Soms zijn het stijlparodieën, soms versies van bestaande werken. Voor de rest zijn het vooral vlakken met strepen en vlekken die naar abstract expressionisme hintten.

Modernisme is blijkbaar populair in Duckstad. Dit heeft denk ik minder te maken met de smaak van de tekenaars, maar meer met de reputatie die deze kunstenaars hebben in ons collectieve geheugen. Cruciaal is dat het in de verhalen zelden om die werken gaat – het is meer een visuele snelkoppeling naar het idee van kunst, of liever gezegd naar een specifiek idee over kunst: dat van de modernisten. Er komen ook wel eens een Vermeer of een Rembrandt voor in de DD, maar die worden vrij letterlijk overgenomen. Hooguit staan er eenden op in plaats van mensen.

Dat de meeste van bovengenoemde kunst uit grofweg de jaren 50 komt, heeft denk ik twee redenen. De eerste is dat het werken zijn die de gemiddelde jonge lezer zal herkennen als kunst (hoeveel zevenjarigen zouden een verwijzing naar Damien Hirst snappen?) en de tweede is dat Duckstad uit diezelfde periode komt.

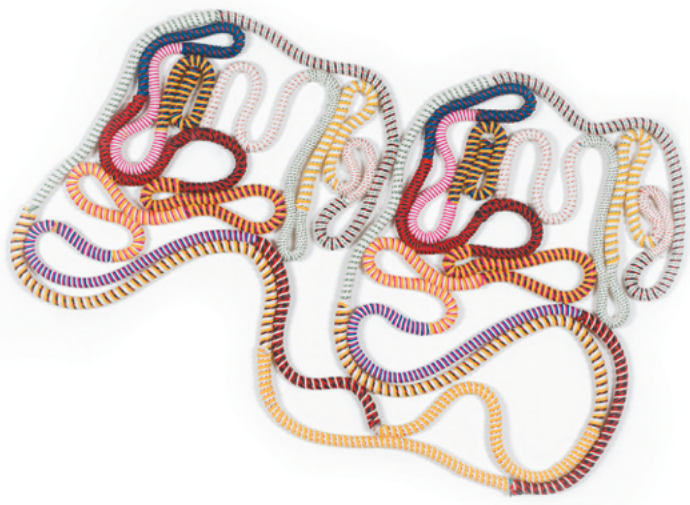
Donald Duck is bedacht door Disney, maar vrijwel alles wat we tegenwoordig met hem associëren komt van striptekenaar Carl Barks. Katrien nam hij over uit de oude tekenfilms en de neefjes uit een krantenstrip, maar hij bedacht Dagobert Duck en het geldpakhuis, Zwarte Magica, de Zwarte Jongens, Govert Goudglans, Willie Wortel, Guus Gans en buurman Bolderbast. Hij was degene die al zijn personages een daadwerkelijke stad gaf om in te wonen, in plaats van de vaag-stedelijke omgevingen die Al Taliaferro gebruikte (zijn 3-panel strips worden in de Nederlandse DD soms herdrukt in de Brievenbus of in 'Een weekje...'). Alle Duckstrips die daarna zijn geschreven zijn beïnvloed door Barks. Iedereen bouwt voort op hem. Ook in de Nederlandse verhalen die zich in principe 'nu' afspelen, is Duckstad niet heel anders dan de Barksiaanse buitenwijken uit de jaren 50. Keno Don Rosa, mijn favoriete Ducktekenaar, hield zelfs

The Pink Studio, Acrylic, oil, oil sticks, velvet, on canvas, 230 x 170 cm, 2017

Nel Aerts (1987) bouwt al geruime tijd aan een immer uitdijend arsenaal van kleurrijke, antropomorfe figuren en doet dat met een zeer herkenbare beeldtaal, die in ieder medium onmiddellijk valt te herkennen. Bovendien tast ze met het vlakke perspectief, de karakteristieke figuren, de terugkerende motieven en grote kleurvlakken de grenzen af van de traditionele media. Op fluïde wijze combineert ze het maken van collages, pentekeningen, textielwerk en schilderijen, waar steeds een experimentele, pretentieloze do-it-yourself houding en gortdroge humor in doorklinken. Wie kijkt er eigenlijk naar wie? De figuren naar elkaar, of kijken ze naar ons? Wij naar onszelf, of is het de kunstenaar die naar zichzelf kijkt?
www.nelaerts.com

ZT, katoen touw, 70 x 40 cm, 2017

zo stellig vast aan Barks tekenen dat hij zichzelf de regel oplegde dat hij geen technologie mocht gebruiken die van na de jaren 50 was – tenzij het werd uitgevonden door Willie Wortel. Wat dat betreft is het niet vreemd dat de Duckstedelijke musea volstaan met kunst die bij de jaren 50 en 60 hoort. De enige van de grote kunstenaars uit die tijd die mist in Kuipers catalogus is Andy Warhol, maar ook dat is logisch – je kunt eigenlijk geen cartooneske versie maken van pop-art, dan maak je alleen meer pop-art.

Duckstad is dus nog steeds dezelfde jaren-50-stad als die van Barks, maar wat opvalt als je zijn verhalen terugleest, is dat er in zijn verhalen nauwelijks kunst voorkwam. Dagobert heeft wel eens schilderijen van geld hangen, en hier en daar zijn er portretten of landschappen, maar dat is het wel. Beelden in de openbare ruimte zijn er niet – wat klopt voor de Amerikaanse suburbs waar Barks zijn ducks liet wonen. Deze afwezigheid komt niet voort uit antipathie: Barks was gek op kunst en werkte in zijn pensioen als samensteller van tentoonstellingen. Het is meer een consequentie van zijn stijl: hij werkte onder zoveel tijdsdruk dat zijn tekeningen eenvoudig en functioneel zijn. De nadruk ligt op beweging en gezichtsuitdrukkingen. Panels vol kleine grapjes op de achtergrond zijn meer de innovatie van latere tekenaars als Daan Jippes of de eerdergenoemde Keno Don Rosa.

Het zijn die leerlingen van Barks die hebben bepaald hoe moderne kunst wordt afgebeeld in de Donald Duck. Dus laten we kijken wat hun methode daarvoor is. Zoals bij alle analyse van visuele verhalen is het belangrijk om de representatie van dingen los te zien van hoe de personages erop reageren. En hoe de Duckstedelingen erop reageren is vooral sceptisch. Neem een van de meest terugkerende plots uit de wekelijkse DD. Donald en Katrien staan in een museum of in de rij voor het theater – de locatie maakt niet zoveel uit, het gaat er vooral om dat het ‘hoge cultuur’ is. In de eerste paar panels wordt duidelijk dat dit Katriens idee was en dat Donald met tegenzin mee is gegaan: hij was liever naar een sportwedstrijd gaan kijken of gaan vissen. Eenmaal binnen kijkt Katrien vol bewondering naar de kunst terwijl Donald sarcastisch commentaar geeft: ‘Dat kunnen mijn neefjes ook’ en ‘Volgens mij hangt deze ondersteboven’, etc. Katrien, die hier snel genoeg van krijgt, noemt hem vervolgens een cultuurbarbaar en loopt weg, met haar snavel in de lucht. Vaak zegt ze dat ze hem pas weer wil zien als hij gecultiveerder is, anders dreigt ze om Guus de volgende keer mee uit te nemen. De rest van het verhaal kan een aantal kanten op, maar het doel is altijd hetzelfde: Donald moet ‘cultureel’ worden, of in ieder geval doen alsof. Soms gaat hij studeren, maar meestal vraagt hij of Willie Wortel iets wil uitvinden dat hem de correcte reactie over kunstwerken inluistert, of jat hij het Woudlopershandboek van zijn neefjes. Ik heb een hekel aan dit plot. Het dwingt arme Katrien wéér in de rol van onredelijke zeikerd, en het maakt Donald bot, tot op het onredelijke af. De variant waar ik nog het meeste een hekel aan heb is die waarin er wordt gehint dat Katrien zelf ook niet echt geïnteresseerd is in kunst, maar vooral cultureel onderlegd wil overkomen op het eerstvolgende di-

ner van de Damesclub. Deze variant is misschien het meest veelzeggend over hoe de twee personages reageren. Zowel Donald als Katrien voelen een sociale druk om kunst te ‘snappen’, maar ze merken dat de kunst die ze tegenkomen ze niets doet, en ze vrezen dat dit iets zegt over hen als persoon. Katrien reageert door licht panisch haar best te doen om over te komen als een cultuurmens; Donald verdedigt zijn ego door sarcastisch te worden en de kunst bij voorbaat af te doen als betekenisloos.

Het zijn herkenbare reacties, die al honderden keren zijn gebruikt in populaire media. Herkenbaar voor volwassenen, maar misschien nog herkenbaarder voor het beoogde lezerspubliek van deze verhalen: kinderen uit de middenklasse, wiens ouders ze waarschijnlijk af en toe meenemen naar musea, waar ze vooral niet mogen lachen om de schilderijen. Voor hen zal Donalds frustratie herkenbaar zijn, net als het vermoeden dat hun ouders hier alleen heen willen zodat ze kunnen opscheppen tegen de burens. Maar hoe zit het met de kunstwerken zelf? Die worden afgebeeld zoals ze overkomen: maf, merkwaardig en iets waar sommige mensen erg moeilijk over doen. Mijn favoriete beelden uit de catalogus zijn die met een titel. Er is een soort totempaal vol uitstekende handen waar een bordje aanhangt met ‘KUNST’ erop; een andere lijkt een beetje op een smeltend ijsje op een sokkel, met op het naamplaatje alleen een vraagteken. Duckkunst is een soort geruststellende parodie: het laat zien dat moderne kunst, die blijkbaar Heel Belangrijk is, eigenlijk niet zoveel voorstelt. Dit is niet verrassend: in de Donald Duck wordt alle cultuur op die manier afgebeeld. Dit is het blad waarin Harry Muesli De Ontdekking van de Zemel schreef (never forget). Sterker nog: dit is hoe het blad de hele wereld afbeeldt.

Voor zover je kunt zeggen dat de Donald Duck een filosofie uitdraagt, is het een vriendelijke ironie over de wereld, een voornemen om humor te zien in alles om je heen. Ook dat is afkomstig van Barks. Hij werd pas

Watch out!, acrylverf op vinyl, 125 x 110 cm, 2019

tekenaar toen hij al tegen de dertig was. Hij werkte onder andere als cowboy, drukker en kippenboer (allemaal beroepen die hij zijn held ook meegaf). Vanaf zijn achttiende werkte hij samen met Amerikaanse arbeiders – mensen die de Grote Depressie en één of soms twee Wereldoorlogen hadden meegemaakt om vervolgens terug gestuurd te worden naar een overvolle arbeidsmarkt vol bureaucratie en machtsbeluste bazen. In een interview vertelde Barks dat deze mensen wel moesten lachen om wat er met ze gebeurde. De enige andere optie was krankzinnig te worden.

Still uit HOUSEWITHOURULES, 3D animatie, video 2 min, 2017

Wang & Söderström; Anny Wang & Tim Söderström, kunstenaarsduo sinds 2015, wonen en werken in Kopenhagen en runnen een kunst- en ontwerppraktijk annex creatieve ontwerpstudio met een focus op digitale/fysieke verkenningen, ontwerp en fabricage. Wang & Söderström bestaat uit Anny Wang (ruimtelijk ontwerp en meubeldesign) en Tim Söderström (architect). Ze maken illustraties en animaties met 3D-software, voor klanten zoals Nike, The New York Times, Adidas, H&M en anderen. Daarnaast realiseren ze hun eigen projecten.
www.wangsoderstrom.com

<<
Aafke Bennema (1965) onderzoekt in hoeverre touw- en textielwerken, tekeningen en schilderijen elkaar beïnvloeden. Ze experimenteert met textiel en touw en met haar schilderijen creëert zij door haar grafische benadering een prachtig helder beeld. Zij wil situaties in het leven roepen die niet perse werkelijk, maar wel navolgbaar zijn.
www.aafkebennema.nl

Jaap Kroneman (1968) is vooral onbekend gebleven met zeer uit-eenlopend werk. Van het begin af aan is hij wars van thematiek, onderwerp, media, methode of categorie: de enige constante in zijn werk is de piano. Deze constante is de dissonant die voorkomt dat de ogenschijnlijke willekeur van zijn werk als programma wordt opgevat.
www.galerievangelder.com

Piano Forte,
 17 opmerkingen
 voor piano-
 performance,
 180 min.
 2012

Z.T.
 65 x 65 cm
 olieverf
 op linnen
 2015

Dubbelnoot, cortenstaal (2016)

Frank Koolen (1978) is altijd op zoek naar mogelijke samenwerkingen en mengt een interdisciplinaire aanpak met een procesgerelateerde houding. Daarbij hoopt hij nieuwe verbindingen tussen mensen, organisaties en denkwijzen te vinden en te activeren. Zoals met de video 'Phenomenon Plus' waar Frank een verbinding maakt met de Belgische kunstenaar Marcel Broodthaers (1924-1976). In de video worden eindeloos veel pogingen getoond om het artistieke proces van het maken van kunst inzichtelijk te maken. www.frankkoolen.com

Barks is een van de weinige Amerikaanse meesters die even populair is bij kinderen als bij volwassenen (Charlie Chaplin en Louis Armstrong zijn bijvoorbeeld twee anderen). Dit kwam deels door zijn tekenstijl en zijn soms oprecht diepzinnige verhalen – The Golden Helmet is min of meer Dostojevski voor achtjarigen – maar ook door de licht satirische kijk op de wereld die uit al zijn verhalen spreekt. Zijn visie is een por in je ribben, niet een klap in je gezicht. Voor volwassenen is dit een manier om met hun frustraties om te gaan, maar kinderen geeft het nog iets belangrijkers: een methode om zich staande te houden in een wereld waar ze nog weinig van begrijpen.

Picasso wilde dat er naar zijn werk werd gekeken, maar dat maakt die blik niet onredelijk of plat. Een zekere scepsis tegenover 'hoge' cultuur lijkt me een gezonde houding voor wie een museum binnenloopt, zolang je, in tegenstelling tot Donald, bereid bent om kunst wél serieus te nemen. Het lijkt me vooral een goede houding voor kinderen, die toch al zo vaak te horen krijgen dat ze nog te jong zijn om te begrijpen wat er om ze heen gebeurt.

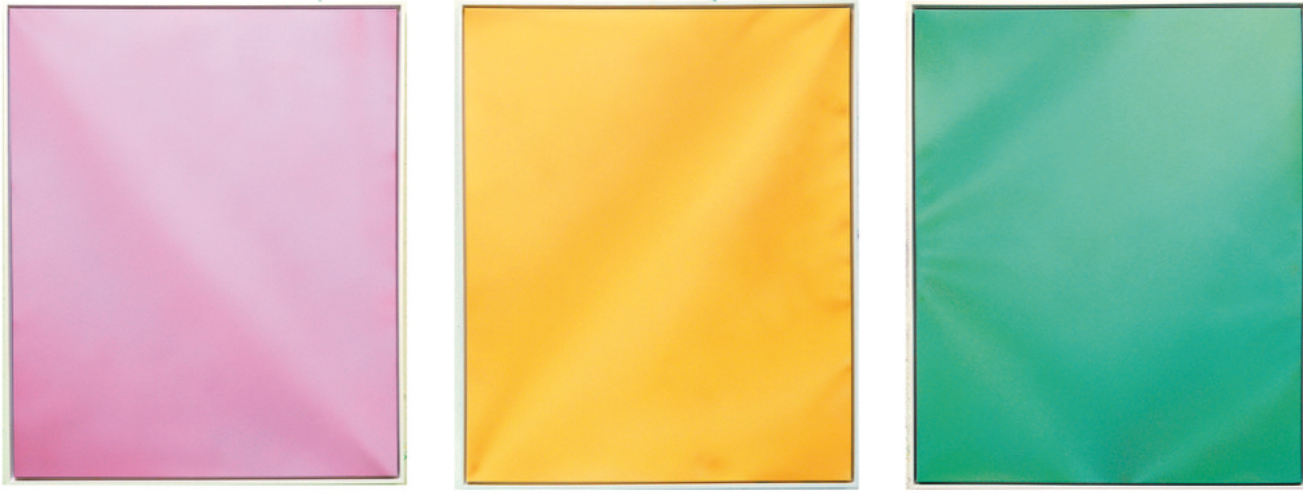
Max Urai is schrijver, recensent voor De Reactor en programmamaker voor Perdu.
www.maxurai.nl

Humor kan een manier zijn om met die verwarring om te gaan. Zo te bezien is de keuze voor de modernisten te begrijpen: hun tactiek was vaak precies het tegenovergestelde. In plaats van geruststellende kunst voor verontruste mensen, wilden ze juist de aannames van hun publiek aanvallen door de kijker wakker te schudden. Die tactiek maakt het ook vrij makkelijk om te parodiëren – al wat ernstig is valt uit te lachen, net zoals comedy kan worden bekritiseerd door het letterlijk te nemen. Maar dat betekent niet dat het werk van Barks en al zijn imitators anti-kunst is. Het is eerder anti-benauwdheid. Misschien is het niet de manier waarop

Z.T., olieverf op linnen,
 140 x 160 cm, 2018

Paint it soft; Ruffled, acryl op linnen, 110 x 270 cm, 2017

Als uitgangspunt voor zijn werk kiest Lieven Hendriks (1970) alledaagse onderwerpen waarin het menselijke aspect een belangrijke rol speelt. Hij schildert bijvoorbeeld spijkers in een muur, gebroken glas-in-lood of vernevelde spiegels. Hij gebruikt zijn technische talent als schilder om de kijker te laten nadenken over de manier waarop we gewend zijn om naar schilderijen te kijken. Hoewel zijn beelden kristalhelder lijken, doen ze ons in wezen twijfelen omdat ze door hun ambiguïteit voor meerdere uitleg vatbaar zijn. www.lievenhendriks.com

Ik ben een ademhaler

Lieneke Hulshof in gesprek met K. Schippers

Deze tekst verscheen op 24 december 2018 in MISTER MOTLEY (met toestemming overgenomen voor deze publicatie).

Kun je werk maken dat nergens over gaat? Op 9 november vraag ik dichter en prozaschrijver K.Schippers (1936), het pseudoniem van Gerard Stigter, of ik hem kan spreken over *het niets*, over het hebben van *geen* onderwerp. Ik schrijf hem: 'We lijken wel in een (kunst)wereld beland te zijn waar van kunstenaars wordt verlangd om van tevoren een uitgekristalliseerd en geëngageerd plan te hebben. Ik zou zo graag een tegengesteld horen: een pleidooi voor het ogenschijnlijk onzinnige en onbegrijpelijke.'

Een week later zitten we tegenover elkaar aan een witte ronde tafel in zijn woonkamer. Voor ons op het tafelblad ligt een telegramboek uit 1918 waarmee Gerard Stigter het gesprek opent. In het zwarte boek staan honderden afkortingen van gangbare handelsuitdrukkingen uit de vorige eeuw met daarachter de betekenis. Zo staat er *WYHHA*, wat *ship by first obtainable steamer* betekent en met *HEJSE* wordt *in harmony with* bedoeld. Verderop het boek zijn er ook afkortingen opengebleven: Een groepje letters staat er, maar de betekenis ontbreekt. De initiator van het telegramboek kon nooit volledig zijn en liet daarom afkortingen leeg zodat de eigenaar betekenissen kon toevoegen die van belang zouden zijn voor het eigen bedrijf. In het boek waar Stigter doorheen bladert, is dat nooit gebeurd en zien we enkel onduidelijke volgordes van letters zonder toelichting. K. Schippers toont hiermee al in de eerste minuten van ons gesprek een waterdicht metafoer als antwoord op de vraag wat het niets kan betekenen: 'Het dient zich steeds anders aan. Het zijn woorden die wachten op betekenis, maar die betekenis is er nog niet. Het is als een lijst van iets dat nog komen moet.'

Lieneke Hulshof: 'Tijdens de voorbereiding van dit interview kwam ik erachter dat u het altijd over teksten heeft in plaats van essays of artikelen. Waarom is dat?' K.Schippers: 'Dat stamt nog uit de tijd van het tijdschrift *Barbarber* (opgericht in 1958, red), oftewel 'het tijdschrift voor

teksten'. Ik was toen twintig jaar en samen met mijn vrienden J. Bernlef en G. Brands maakten we dit blad. Er was geen onderscheid tussen verschillende soorten teksten. We wilden niet alleen deftige gedichten gaan schrijven, of een buitengewoon interessant verhaal, nee, het totale gebruik van een bijsluiters van hoe je iets moet gebruiken of een tekst bij een medicijn, mocht ook een plek hebben. *Ober: hoe vond u de biefstuk? Klant: achter een aardappel.* Dat werd gezegd. We hebben de deur opengezet voor taalgebruik in zijn breedste zin waardoor dingen kans kregen op aandacht. Zoals dit boek voor ons niet enkel hoort bij het zakendoen. Wij eigenden ons dat soort dingen toe waardoor het ging horen bij schrijven, het werd poëzie, alles was mogelijk. Dat hebben we geprobeerd.'

'Barbarber kan gezien worden in de traditie van het dadaïsme en het idee dat al het kleine, dagelijkse en onopvallende de moeite waard is om gezien te worden. Wat kan onze huidige tijd eigenlijk leren van het dadaïsme?' 'Dan moet je die vraag geloof ik iets anders stellen. Je zal moeten zeggen: wilde het dadaïsme iets leren aan mensen? Dat geloof ik niet. Het dadaïsme hoeft niks te wezen, er hoeft geen verhaal te zijn en geen dingen, geen onderwerpen. Sowiesso is er denk ik geen afgekende tijd voor het dadaïsme. Duchamp vond bijvoorbeeld dat het dadaïsme al aanwezig was bij de Franse schrijver en arts Rabelais (1494-1553, red.) met zijn serie romans *Gargantua en Pantagruel* en ook al bij de Engelse schrijver Laurence Sterne die in z'n roman *Tristram Shandy* (1759, red) een zwarte bladzijde af durfde te drukken. Die mentaliteit kreeg opeens een naam in de jaren '60, maar hoort niet enkel bij die tijd. Het dadaïsme is veel meer verspreid en zit zowel in het verleden als in het nu.'

'Over Duchamp schreef u dat hij leefde om adem te halen.'

'Ja. *Je suis une respiration*. Hoe voelt u zich? Wat bent u? Dan antwoordde hij: 'ik ben een ademhaler.'

'En wat is daar zo mooi aan?' 'Iemand zegt eerder ik heb die of die prijs gekregen of ik heb twintig vrouwen versierd en hij zegt: ik ben een ademhaler.' **'Kurt Schwitters is ook een van uw helden en in uw pas uitgekomen boek Straks komt het vertolkt hij een grote rol. Wat gebeurde er eigenlijk toen u voor het eerst zijn werk zag?'** 'Alles moest anders worden. Hij heft de grens op tussen de officiële kunst en het leven van alledag. Als ik iets heb geprobeerd, is het om daarmee verbonden te blijven, met alleen dat. Dus dat houdt in dat je niet meer hoeft te beperken tot de verzamelde Shakespeare en zelfs Multatuli, maar dat alles betekenis kan krijgen. Eigenlijk zegt hij daarmee: je kan over alles een begrip vormen. Dát is een opening geweest

Wit

Het wit tussen regels
Ook het wit tussen woorden

Dat is iets anders dan
'daar staat niets'
of
'daar gebeurt niets'

Wit wordt gezien
omdat het op papier
niet alleen is

Vergezeld wit geeft richting aan ogen

Richting lijkt er ook altijd
te zijn als je gewoon
om je heen kijkt: toch hoeft
er niet speciaal iets te gebeuren

Dat is het verschil met papier:
zolang er wit is
volgen er meestal wel
scènes of gebeurtenissen

Wit is een oude meester

K. Schippers

Brushstroke (action painting 20.4), epoxy, acryl, 24 x 30 cm, 2019

Hans Walraven (1962): Ik ben een materiaalrealist, de verfstreken van acryl die ik gebruik worden prefab gefabriceerd op een glasplaat en daarna, daar waar nodig, op het canvas aangebracht. Voldoen ze niet dan worden ze er zonder pardon weer van afgetrokken, een vorm van analoog photoshoppen. Voor iedere verfstreek tien anderen zullen we maar zeggen. www.hanswalraven.nl

voor mij en de vragen: waar vorm je een begrip van en waar vorm je geen begrip van? Ik wil namelijk raken aan het ontoegankelijke nabije. Maar dat is een paradox. Je kan niet zeggen dat iets dichtbij is, ontoegankelijk is, maar voor mij wel. Iets kan heel dichtbij zijn, maar dat wil niet zeggen dat je het geheim daaraan kan ontfutselen.'

'Hoe doet u dat dan? Hoe nadert u dat?' 'Het zoekt mij. Het is het enige, je staat ervoor open, dan zoekt het jou op.'

'Dat klinkt bijna religieus.' 'Dat zou ik niet zo zeggen, dat moeten anderen dan maar doen, ik vind dat niet. Je moet alleen maar open staan, dan kan dat. Het niets gaat daarnaast ook over tijdelijke kennis. Meestal wordt er gepraat over kennis die belangrijk is, maar er is een gebied aan informatie dat je niet meer nodig hebt en dat raak je ook kwijt. Ik bel een ijzerwinkel omdat ik iets op wil hangen, ik zoek dat op, een telefoonnummer. Ik praat, die man geeft antwoord, daarna is dat verdwenen. Eigenlijk zit je hele hoofd vol tijdelijke kennis. Dat was voor mij opzienbarend. Maar er komt ook nog iets anders bij. Ben jij lopend gekomen?'

'Nee, fietsend.' 'Misschien zag je onderweg iets en dacht je van: daar zou ik even heen moeten, maar wat je uiteindelijk niet doet. Het zijn aanlopen die zich niet voltrekken. Dat is voor mij een veel interessanter gebied dan dingen die zich allemaal wel voltrekken, want je weet vaak van te voren al hoe zo'n situatie zal zijn. Je gaat daar naartoe, dan zal die er wel zijn en die, een feestje, misschien wijkt het iets af, maar het wordt nooit echt een onverwachte gebeurtenis. Ik ben erachter gekomen dat het leven voor een groot deel een vlechtwerk is van tijdelijke kennis en aanlopen die zich niet voltrekken. Dat is volgens mij waar *het niets* op slaat.'

'Ik kan *het niets* dus eigenlijk alleen uitleggen door er iets naast te leggen, een voorbeeld of een situatie. Zoals bijvoorbeeld een gedicht dat ik schreef over het wit tussen de woorden. De witruimte tussen de letters zorgt ervoor dat woorden te lezen zijn. Dat is dan toch leuk dat dat bij ons gesprek nu, in

deze tijd, past? Het gaat bijna letterlijk over dat wat je zegt terwijl dit gedicht 42 jaar oud is.'

'Kunt u eigenlijk ook interesse opwekken voor boeken of kunstwerken die juist heel erg een verhaal vertellen, die politiek geëngageerd zijn bijvoorbeeld? Of die activistisch zijn en grote betekenissen dragen?'

'Om alleen in engagement te geloven als het over de duidelijke politieke kwesties gaat, heb ik altijd een beetje gewantouwd. Het is ook een soort gemak. Als je je daarin stort kun je zeggen: kijk mij eens. Terwijl er ook een gebied is waar ik in ben beland en vele anderen ook, dat gaat over de vraag: 'wat valt er eigenlijk te zeggen of te ontdekken in alles dat vlakbij is?'

'Het praten en duiden van het niets is ook tegenstrijdig. Zodra je het over niks wilt hebben, heb je het direct juist over iets.'

'Dat is zo, maar toch probeer ik het. Ik heb in 1971 het boek *Een avond in Amsterdam* geschreven. Dat gaat over een vriend van mij die heel goed kon vertellen. Met hem heb ik twintig interviews afgenomen over een hele eenvoudige gebeurtenis: hij zit op zijn werk, het is 18.00 uur, hij ruikt nog wat op, hij gaat naar huis, hij gaat naar een café, drinkt een biertje, ziet wat mensen, gaat naar nog een café, nog een biertje en gaat naar huis. Ik vroeg hem wat hij bij zich had, hoe strak zijn veters zaten, en: hoe zei hij mensen gedag? Al die dingen, waarom zou je het erover hebben? Maar dan blijkt er zoveel naar boven te komen omdat je iemand over het allereenvoudigste blijft ondervragen.'

'Wat is daar zo waardevol aan? Om het over niks te hebben?'

'Het geeft mij een enorme voldoening om iets te ontdekken op gebieden waarvan algemeen wordt gedacht dat er niks is. Ik vind het ook geestig en het geeft mij het gevoel: er is altijd iets. Je kan nooit zeggen van: ja, nou weten we het. Je laat altijd dingen liggen, maar je weet niet wat, dat weet je pas als je iets nieuws ontdekt.' <

>>

Rutetintrooth,
installatie en
performances, 2017
foto: Annabelle Binnerts

Caz Egelie (1994) leeft en werkt in Utrecht als artiest, curator en kunstdocent. Hij maakt sculpturen, performances en 3d-animaties. Zijn werk zit vol met verwijzingen, naar elkaar, maar ook naar kunsthistorische referenties. Als een moderne hofnar combineert hij zijn voorliefde voor theater en performance met een visuele woordenschat aan beelden - de kleuren, de gebouwen, de kleding - die beïnvloed zijn door de Commedia dell'Arte maar ook door de scenografie en het kostuumdesign van BAUHAUS.
www.cazegelie.com

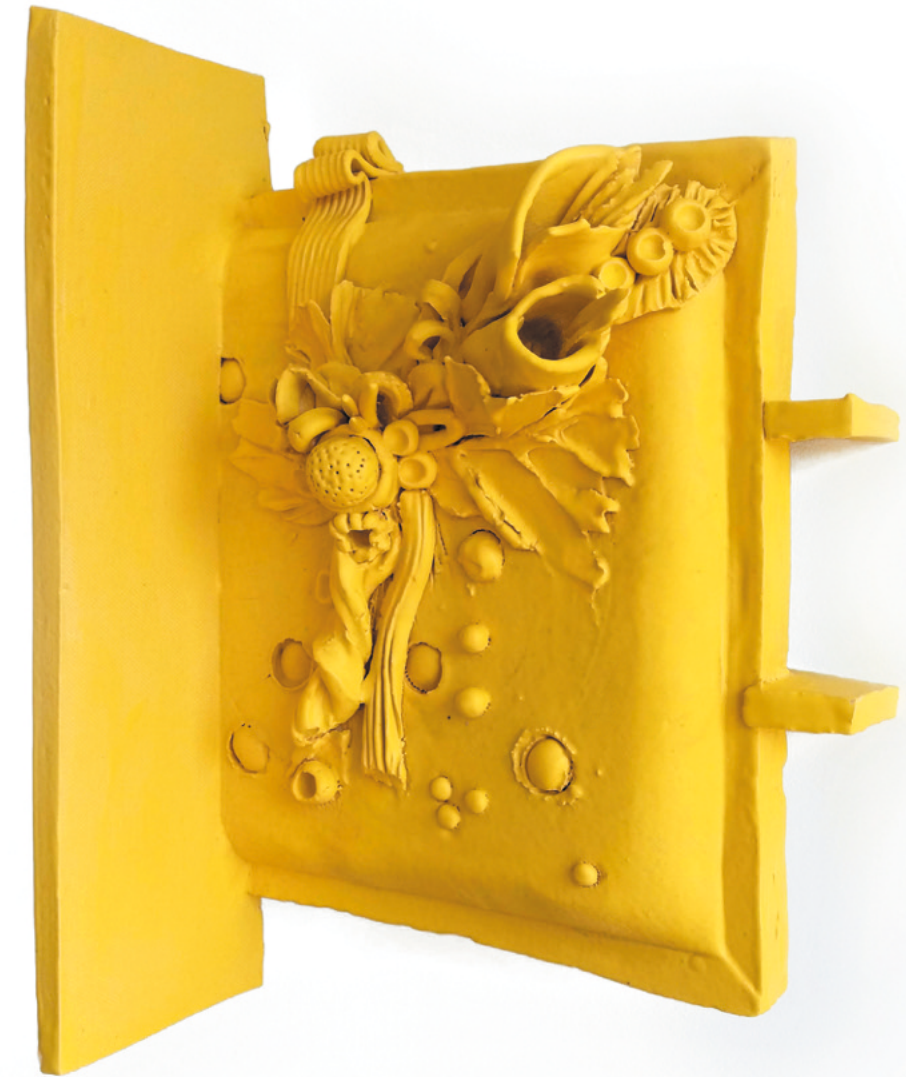
Overlight SSE1, modelling paste on burlap, LED light, switch, mounted on wood, 64 x 47 cm, 2017

Florian & Michael Quistrebert (1982 en 1976) wonen en werken in Den Haag en Nantes (Fr). Ze waren residenten aan de Rijksakademie, Amsterdam (2012-2013) en werden genomineerd voor de Prix Marcel Duchamp in 2014. Hun werk is tentoongesteld in instellingen als Domaine Pommery, Reims (2018-2019), Eye Filmmuseum (2016 en 2018), Palais de Tokyo, Parijs (2016), Dundee Contemporary Arts, Eng (2015), De Hallen / Frans Hals Museum, Haarlem (2014), Centre Pompidou / Musée National d'Art Moderne, Parijs (2012). Momenteel ook te zien op CCCO in Tours (Fr), National Museum of Art in Boekarest (Ro) en in de Kunsthal, Rotterdam.
www.quistrebert.com

Flirtatious Composition in Yellow,
keramiek, 40 x 40 x 18 cm, 2016

<<

Karel van der Eijk (1961) staat bekend om zijn installaties waarin geluid en mechaniek vaak de basis vormen. Soms kunnen zijn installaties met een druk op de knop bewegen, dan weer worden ze bespeeld als een muziekinstrument. Dit gebeurt door het publiek of door de kunstenaar zelf.
www.karelvandereijk.com

De keramische objecten van Wilfried Nijhof (1964) tonen een veelzijdig gebruik van klei. Construeren en decoreren vallen samen. Diverse motieven worden met elkaar verenigd tot een harmonieus, maar ook ambivalent geheel. In de glazuurbehandeling ontstaat een verleidelijke, zijdezachte, stoffelijke tactiliteit. Het werk lijkt te willen behagen, maar zet tevens op het verkeerde been.
www.wilfriednijhof.nl

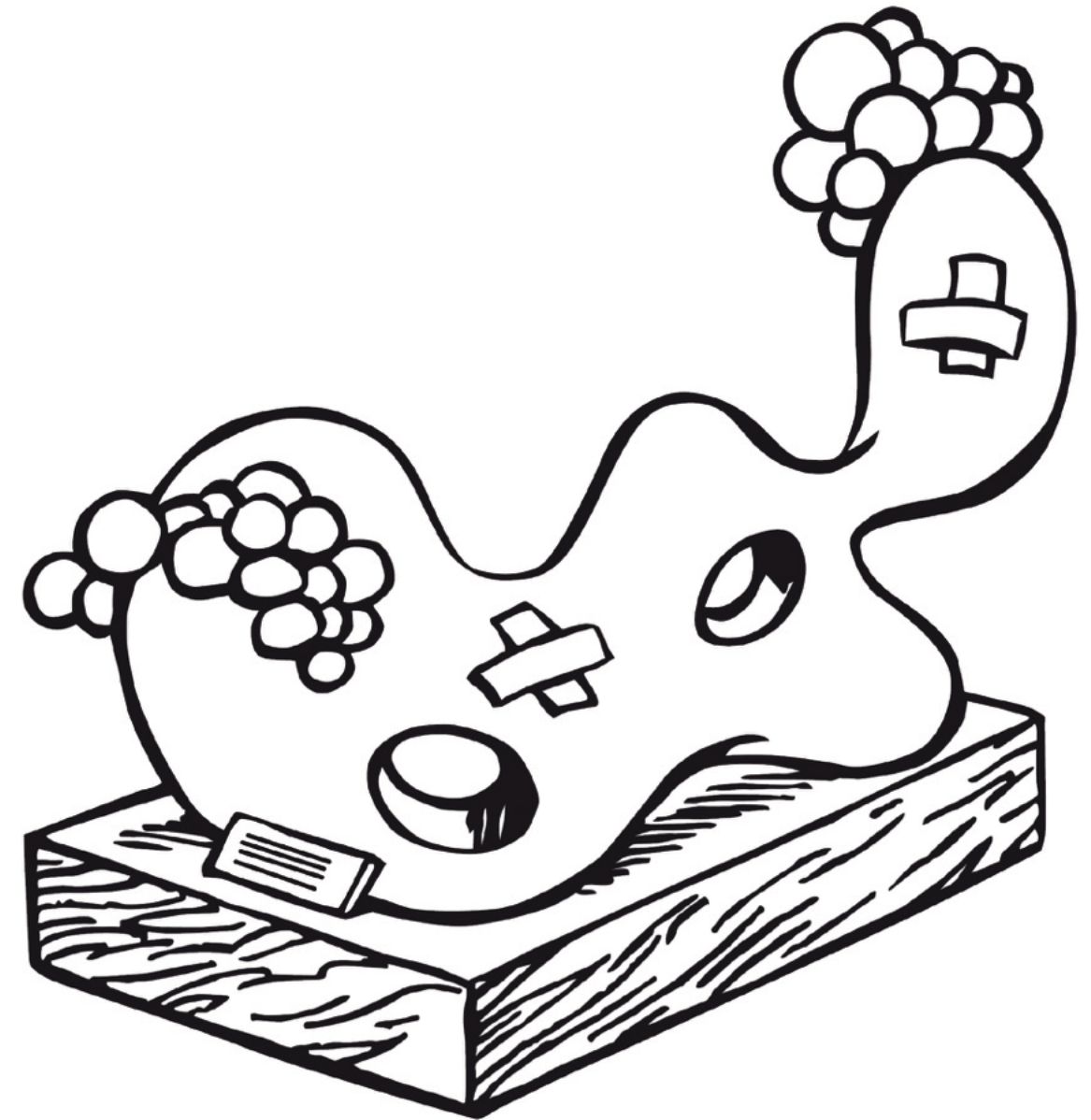

Football Crowd, 2019

This Way, 2017

Sommige mensen zeggen dat Willem de Haan (1996) nooit grappen maakt. Zelf weet hij het niet zeker: 'Ik weet het niet zeker', zei hij gisteravond tegen een goede vriend die hem hierop wees. Willem dacht op dat moment aan de iconische blauwe hondjes die te zien zijn op Page toilet-papier. 'Je kunt je kont afvegen met afbeeldingen van puppies. Dat kan je gewoon waarderen zonder daar een logische verklaring voor te hebben.'
www.willemdehaan.com

Metrostation Eekteweg, 2018

Dit magazine verschijnt bij DUCKUMENTA, een tentoonstelling van kunst die over kunst gaat en inspeelt op de clichés in de kunstwereld, waarbij humor en ironie belangrijke ingrediënten zijn. Met DUCKUMENTA wordt op een vrolijke en luchtige wijze de vraag rondom het nut of de onzinnigheid van kunst aan de orde gesteld. We presenteren échte kunstwerken, van kunstenaars die kunst uiterst serieus nemen, maar vaak ook lol hebben tijdens het maakproces. Zoals Nel Aerts, één van de deelnemende kunstenaars, eens vertelde: 'Er wordt een hoop afgelachen in het atelier!' DUCKUMENTA vindt plaats van 6 juli t/m 25 augustus 2019 in Omstand en is tot stand gekomen met gastcuratoren Janneke Bergmans en Karin Kuiper. De curatoren van Omstand zijn Mireille Tap en Rob Groot Zevert. Jaap Kroneman is verantwoordelijk voor de vormgeving van het magazine.

Deelnemende kunstenaars:

**Aafke Bennema
Caz Egelie
Florian & Michael
Quistrebart
Frank Koolen
Hans Walraven
Hilde Onis
Hester Oerlemans
Jaap Kroneman
Karel van der Eijk
Karin Kuiper
Lieven Hendriks
Lily van der Stokker
Nel Aerts
Wilfried Nijhof
Willem de Haan
Wang & Söderström**

Omstand
presentatieruimte
voor actuele kunst
postbus 1140
6801 BC Arnhem
info@omstand.nl
www.omstand.nl

omstand